ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

С ОКРАЈКА НАШЕ ПОВЕСТИ

Приче иза завеса прошлости

3.

Овај пројекат је суфинансиран из Буџета Републике Србије – Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства.

Десетерцем у повест

КАД ПЕСМА ПРОГЛЕДА

У народу позната као слепа, народни певач Живана свој хлеб је зарађивала певајући од врата до врата. Неке од наших најлепших песама Вук Стефановић Караџић чуо је од ње.

Година је 1815, а место дешавања – Земун. Постарија слепа жена стоји испред цркве и пева уз гусле, док народ који је пошао на службу застајкује не би ли ослушнуо. Многи су поседали и слушају

Вук Караџић је слепу Живану затекао у Земуну

како Живана у епском десетерцу приповеда о подвигу Марка Краљевића који је у сукобу с дванаест Арапа спасао „робињу девојку”.

Неки од „приложника” остављају мало ситниша, да се нађе певачици. Међу онима који уживају у Живанином продорном гласу седи и Вук Стефановић Караџић, бележећи речи које ће, три године касније, објавити у „Српском рјечнику”. Већ 1833. године Вук ће у „четвртој части” „Српских народних пјесама” записати шест песама које је чуо од ове жене: „Како се крсно име служи”, „Ко крсно име слави, оном и помаже”, „Марко Краљевић и Алил-ага”, „Марко Краљевић и 12 Арапа”, „Љутица Богдан и војвода Драгија” и „Вучко Љубичић”.

Жена која је Вука снабдела овим дивним песмама остала је у народу упамћена као слепа Живана, али то је било оно што данас зовемо уметничким именом. Да је имала личну карту, у њој би писало (додуше још не вуковском ћирилицом) – Живана Антонијевић, „родом однекуд из Србије, живи у Земуну”.

У време кад ју је Вук упознао (1815. године), „седела је у Земуну, а као слепица ишла је чак и по Бугарској”. Неколико година касније забележио је и да је била стара кад су се упознали, а он је имао свега 28 година. Шта је за човека од непуних 30 година била „стара жена”?

Из преписке реформатора наше азбуке и његових пријатеља из Земуна читамо да је слепа Живана имала и ученицу Јецу и да су обе умрле почетком 1828. године. „А и Јеца слепица умрла је пре четири дана у порођају”, јавља Вуку Василије Василијевић 19. јануара 1828. године, „а њена мајсторица баба Живана отишла је пред њом 14 дана; сад нам већ нема ко певати овде у Земуну, већ ако би откуд са стране дошао.”

Какав је био живот жене чији је хлеб песма и која је пре двеста година за живот морала да зарађује певајући народу. Да не заборавимо, 19. век није био благонаклон према женама које

су скитале по целој земљи и приповедале уз гусле.

„Слијепци ради прошње иду једнако по свему народу од куће до куће, и пред сваком кућном испјевају по једну пјесму, па онда ишту да им се удијели, а ђе их ко понуди онђе пјевају и више; а о празницима иду к манастирима и к црквама на саборе и на панађуре, па пјевају по читав дан", казује Вук Караџић у предговору првој књизи „Српских народних пјесама".

Како није оставио много података о „сљепицином животу", професори Видо Латковић и Владан Недић, који су се бавили његовом заоставштином, покушали су да из стихова сазнају нешто из њене биографије. Народни певач увек додаје понешто песми коју казује, па су ова два познаваоца Вуковог дела поредила исте песме које је забележио од слепе Живане и од других певача.

Да ли је могуће да је у песми „Ко крсно име слави, оном и помаже", Живана нехотице открила место свог рођења? Код других певача, место где се догађа радња ове песме јесте град Сењ, док га је Живана заменила Соколом, градом поред Дрине, који гуслари ретко помињу. Неки историчари тврде да је слепа Живана своје родно место забележила у песми „Марко Краљевић и 12 Арапа", где се јунакова посестрима удаје у Рудник, у кућу Диздарића. Светозар Матић зато сматра да је могуће да је Живана родом оданде:

„Како певачи воле да своје место уплету у песме о старим јунацима, могло би бити да је Живана од Рудника и да је знала за неку кућу Диздарића."

Живописни градски призори у њеним песмама – чаршија у песми „Ко крсно име слави, ономе и помаже" и суђење код кадије у песми „Марко Краљевић и Алил-ага" наводе на помисао да је живела у неком српском граду коме су Турци давали изразито обележје.

Оставила је и траг о својим путовањима. У песмама „Женидба Тодора од Сталаћа" и „Марко Краљевић и вила" навела је правац кретања: Смедерево, Дубравица, Морава, Пожаревац, Мироч планина, Пореч, Брегово на Тимоку и Крајина видинска. Уткала је и нешто од својих патријархалних схватања и веровања – често је певала о крсној слави, породичним везама и уздизала светињу побратимства.

Кад год је имала времена да мења речи песме и да је прилагођава свом стилу, Живана је уносила понешто своје – мало саосећајности према јелатима, болећивост према Љутици Богдану, који је од војводе Драгије отео на превару Шарца и убио му брата...

Како је Живанин стил посебан и препознатљив, познаваоци народних епских песама кажу да је Вук вероватно од ње забележио још неколико песама: „Марко Краљевић и вила", „Иво Сенковић и ага од Рибника", „Мусић Стефан", „Женидба Тодора од Сталаћа", „Зидање Манасије" и „Смрт војводе Кајице". Међутим, Вук је ове песме „на свијет издао" у време кад „није полагао рачун" од кога је стихове добио, па Живанина ауторска права остају непотврђена.

Најболнији детаљ у биографији слепе Живане сакривен је у песмама које говоре о родитељској љубави. С посебном жалошћу она пева о ускраћеном родитељству, откривајући тако оно што живот слепе просјакиње луталице носи са собом – самоћу. Владан Недић тврди да је снагу за стварање својих песама Живана добијала управо из својих изгубљених очију. У песми „Зидање Манасије" неимар коме је цар извадио очи није ни на тренутак клонуо духом, већ и даље гради силне задужбине „без очију кано и с очима". Да ли је Живана овај део уградила у песму нехајно или је говорила о свом стваралачком пркосу? ■